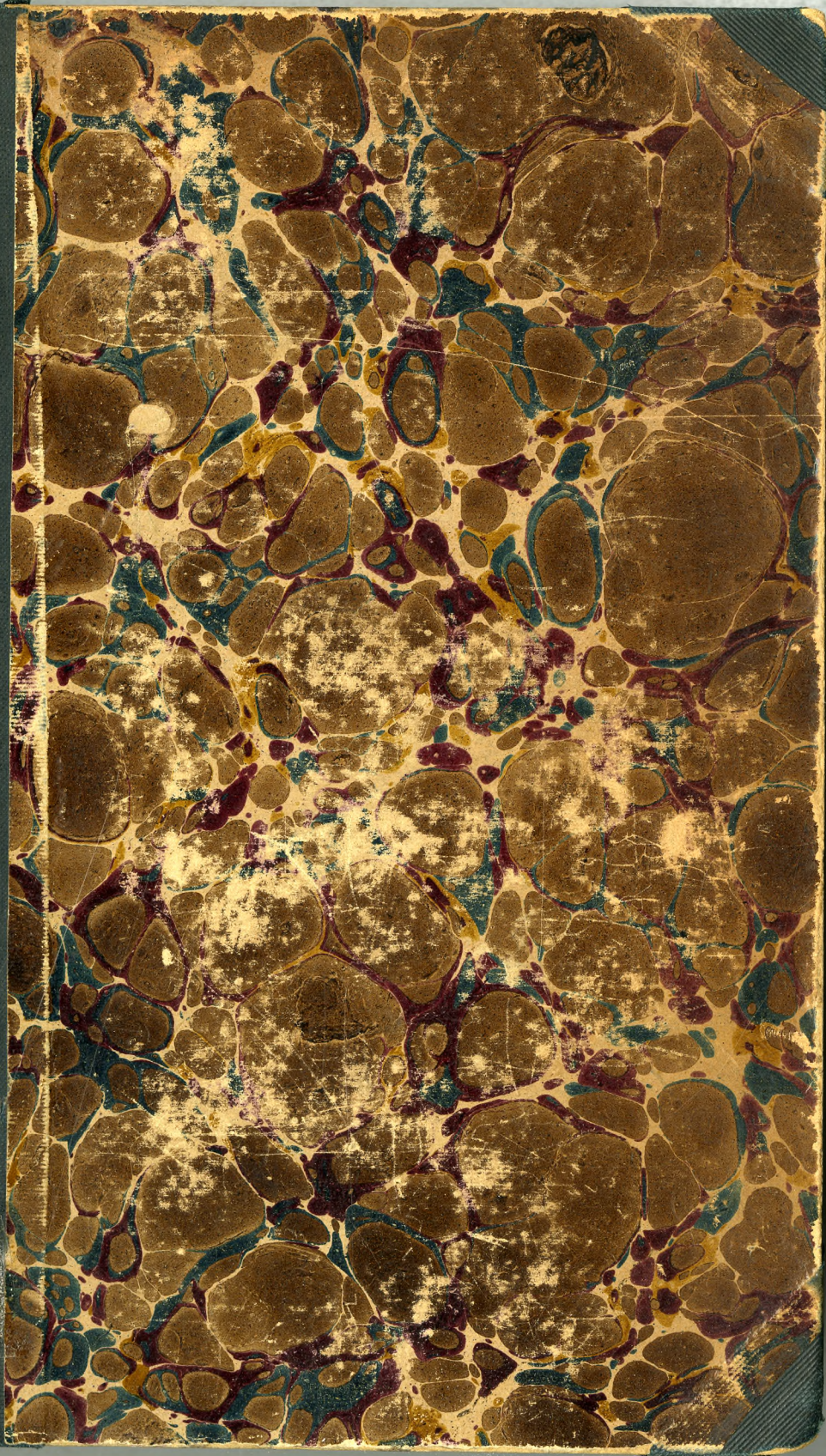

Politikai
röpiratok.

204.

1976 JUL

1994

1999 -07- 07.

1.)	001 0006	935 855
2.)	001 0006	935 862
3.)	001 0006	935 879
4.)	001 0006	935 886
5.)	001 0006	935 893
6.)	001 0006	935 909
7.)	001 0006	935 916
8.)	001 0006	935 923
9.)	001 0006	935 930
10.)	001 0006	935 947
11.)	001 0006	935 954
12.)	001 0006	935 961
13.)	001 0006	935 978
14.)	001 0006	935 985
15.)	001 0006	935 992
16.)	001 0006	936 005
17.)	001 0006	936 012
18.)	001 0006	936 029
19.)	001 0006	936 036
20.)	001 0006	936 043
21.)	001 0006	936 050

1901-1921

1. Néhány szó a művészet és a magyar nemzeti érzések érdekében. Sz. Ferdinánd
2. Die Rumänischen Kammer-Debatten über die Zoll- u. Handels-Convention zwischen Oest.-Ungarn u. Rumänien. Mark Oláh. 1878
3. Néhány szó Emmwald B. „Környezetünk és a szabadság” című röpiratáról Dr. Concha György. 1876.
4. Emlékirata a feles-magyarországi vasiparosok egyfelől és a vám-ügyben. 1876.
5. A bécsi ut elötte. Egy karafi. 1876.
6. A Lloyd-tenörök elvetése. 1878.
7. A tuncavai vagy tölgyesi vacszi csallaborias kérés. Thaly Emil. 1879.
8. Környekori államban. Danielik János. 1881.
9. Br. Pongráti Emil beszéde a főrendiház máj. 2. ülésén tartott ülésében. 1881.
10. A II. Rákóczy Ferenc születésnapjának jelölése emléktábla készítésénél és a magyar nyelvével mondott megújító beszéd és költemények.
11. A budapesti népművelés színpad-titkái. Tóth Ferenc. 1882.
12. A legújabb népművelésről. Kört A. Sándor. 1882.
13. Éves éves jubileumunk felelős emlékeztető. Helyi Mihály. 1882.
14. Graf Stephan Szechenyi. Ludwig Featory. 1882.
15. Sardaijai rendes. Salgóczy Károly. 1882.
16. Mentétek meg a magyar földművelőket! Semseyi János. 1882.
17. Br. Pongráti Emil beszéde a főrendiház jan. 26. és febr. 19. ülésében. 1883.
18. Br. Pongráti Emil beszéde a főrendiház márc. 1. és máj. 1. ülésében. 1883.
19. A polgári peres eljárás reformja. Magyar jogászegyleti értekezés. 1883.
20. A magyar iskola-ügyről népszerűen. 1884.
21. A népfelkelésről. Tóth János. 1884.

12

204

1901

NEHÁNY SZÓ

A

MŰVÉSZET

ÉS A

MAGYAR NEMZETI SZINHÁZ

ÉRDEKÉBEN.

IRTA

GRÓF FESTETICS LEO.

1.

PEST, 1867.

NYOMTATTA HERZ JÁNOS ÉS TÁRSA,

(Balvány-utca, 7. szám)

LB 12 00516096

NYELV ÉS IRAS

NYELVTUDOMÁNY

NYELVTUDOMÁNYI ÉS IRODALMI TUDOMÁNYOK

NYELVTUDOMÁNY

DR. BALLAGI GÉZA

NYELVTUDOMÁNY

NYELVTUDOMÁNYI ÉS IRODALMI TUDOMÁNYOK

B E V E Z E T É S.

A nemzeti színház fenállása, fentartása és kezelésére nézve már majdnem annyi terv készült, a mennyi fő azon eszét törte; s van számos példa arra, hogy sok tervezőt személyes érdekek, áltudomány, balítélet, s több ily apró mellék dolog vezetett, mik ha teljesülnének: nyomban tönkre is tennék a színházat.

Távol legyen tőlem oly elhittnek és elbizakodottnak lenni, hogy e munkámat a bölcsek kövének merném elnevezni. Tudom, hogy ebben talán igen is számosak a hiányok; de azt mégis merem állítani: hogy annak szerkezetében, — tapasztalásomat, és a művészetben — habár csekély jártasságomat, — nemzeti színházunk állapotával, édes hazánkban mindenütt érezhető művészi szükségével, és korunknak e hazában létező művészi fokozatával összetartva, azt iparkodom itt kiállítani és előadni, mi által a művészet legalább is két emberéltig fokenként emelkednék; és biztos alapköve rakatnék le annak, hogy a művészet késő utódink korában, nemzetünkhöz illően és méltóan emelkedhessék.

Minden félreértés elhárítására fel kell említenem, hogy a nemzeti színházról levén szó: e helyen „művé-

szet“ által egyedül a színművészetet, az operát, a zenét általában értjük, bele tudván ide a drámai költsézetet és az eredeti opera szerzését.

Nemzetiségünk fentartásának kétségkívül egyik főszköze a színháznak fentartása. Szerintem hibás az a felfogás, hogy segélypénzt segélypénzre halmozva lesz tartva a színház. Tapasztalás tanította dolog: hogy a nyújtott segélypénzek csak a személyzet díjaztatásának nagyobbításába olvadtak. Kezdetben, hosszú évek során át az országos 16 ezer forintnyi segélypénz fedezte a szükségét. Lehet közel 10 éve, hogy újabb aláírások által 10 ezer forinttal szaporodott a segély, és mi volt az eredmény? Csak azon változás volt érezhető, hogy e segély is a drámai személyzet nagyobb díjaztatásába került el, és ha Ő Felsége legkegyelmesebb királyunk és Urunk ez összeget most a legutolsó időkben, az országgyűlés rendelkezéseig még 60 ezer forinttal meg nem toldja, és egyszersmind legkegyelmesebben 11 ezer forintot évenként nem szentel egy színi tanodára, melynek felállításával megtörtént az első lépés arra, hogy a személyzet díjaztatása korlátlanul ne emelkedjék — mi a segélypénzek folytonos szaporítását kell hogy megszüntesse — bizony nem tudom. miként állhatna fen még ma az opera, melyet — mi tagadás benne — a jelenkor csakugyan jobban kedvel a drámánál, s nem tudom, mikor lenne már egyszer vége a segélypénzek örökös szaporításának.

Véleményem szerint nem a subventiók, vagyis segélypénzek véghetetlen szaporításával kell biztosítani a színháznak biztos fenállását, hanem gyökeresebb eszközökhez kell nyulni, melyek a művészetnek méltó fokozatra való emeltetése és megkedveltetése, és egy systemizált díjazás mellett való szigorú kezelés. Valami,

bőkezü, méltányos évenkénti subventio elkerülhetetlen szükséges, de ez maradjon határozottan mindig ugyanazon összeg! Megvan a segélypénzek szaporítása, hova számosan járnak be a művészet kedvelői! Hogy pedig ezek számosan jelenhessenek meg, nemcsak a nézőhelynek oly tágasnak és kényelmesnek kell lennie, hogy megférjen benne a kíváncsi nézők számos mennyisége, hanem a művészetnek oly fokozaton kell ott állani, hogy azt nélkülözni ki sem akarván, szívesen nyujtsa az élvezetre naponkénti áldozatát. Az adott áldozatnak pedig nem kell, nem szabad mintegy örvény által elnyeletni; hanem kell, hogy szigoruan rendezett, systemizált díjazás, és okos kezelés által gondviseltessék.

Hogy mindezeknek sikerülésére szerintem mire volna szükség, azt, az itt feljebb felhozottak nyomán három főrészt lehetne felosztani.

Először: Egy, a nemzethez illő oly színháznak kell újból épülnie, mely a művészet magasabb fokoztatását elősegíti, kényelem által kedves tartózkodási helylyé alakul, s a magyar világnak mintegy kedvesen felkeresett salonjává tétetik; szóval, olyannak kell lennie, hogy a kor mind művészi, mind kényelmi igényeinek megfeleljen.

Másodszor: Kell, hogy e színházzal együtt egy, a nemzethez illő tökéletes conservatorium alakuljon, melyben, nem mint más Conservatoriumokban, csak a zenének minden neme: az ének és minden hangszer, a táncz és a diszitmény festés taníttatnék, hanem a színészetnek rendezett, systemizált minden tanszéke szintén betöltetnék, hogy ez intézet növendékeiből, korlátolt díjazás mellett, bizton láthassa el magát a nemzeti színház minden szükséges személyzetével.

Harmadszor: Kell, hogy a díjazások megváltozhat-

lan systema által, és a kezelés általában kellő szigorral rendezve legyenek.

Ezek szerint tehát természetes, hogy e kis munka három részre oszolván fel, hármat taglaljon; még pedig:

I. A színház építését.

II. A Conservatoriumot.

III. A kezelési rendszert.

I. A színház építése.

Mielőtt a tárgynak lényegébe ereszkednénk, kettőt kell e helyen felemlitenem, melyek a tárgynak tisztább felfogására, és az egész dologhoz való tájékozásra szükségesek.

Először: szab. kir. Pest városa 1836-ban egy színház építésére egy telket adott a nemzetnek, mely telek törvénytörvényesül a nemzet tulajdonába, és birtokába átment.

E telek az előbbi Bach-kormány alatt, Báró Hauer és Báró Augusz országorganisáló parancsára, Konrád sz. k. Pest városa akkori főpolgármestere által a Dunagőzhajózási társaságnak 210 ezer forinton adatott el. E nevezetes összeg nem a nemzeti színház pénztárába, hanem sz. k. Pest városa pénztárába folyt; s így természetes: hogy sz. k. Pest városa e 210 ezer forinttal a nemzeti színháznak, és illetőleg a nemzetnek, s mióta ez összeg nála van, a róla járandó, legalább is 5 perczent kamattal is tartozik.

Másodsor: Hogy a nemzet kívánságára az itt alább következő tervek közül bármelyiket keresztül lehessen vinni: a feltett nem igen támadhat kétség. Mielőtt azonban az előadandó tervek közül bármelyik is választatnék: fel kell e helyen említeni: hogy tapasztalás által világszerte bebizonyult tény az: hogy oly színházakban, hol vegyesen adatnak szavaló, és opera előadások, a kettő közül egyik vagy másik nem, legtöbb esetekben, egyik sem emelkedhetik a művészetnek valódi polczára, s a helyett, hogy a kor civilizatiója méltó igényeinek megfelelően a színház úgy t. i. hogy a művészetnek magasabb fokozata tanusítaná a nemzet szellemi haladásának szintén magasabb fokozatát; inkább azt tapasztalhatni, hogy súlyed a közönségben a művészettrőli felfogás, eltompul a művészet iránti érzés, és annak felismerése, beáll a rosz izlés, álfelfogások, ferdeségek, és végre kész a tanúsága annak, hogy a színháznak állapota szomorú jelensége a nemzet civilizatiója alárendelt állapotának.

S azért, ha feltételeztetnék, hogy a színészet (szavaló és opera, ide tudom a drámai költészetet, és eredeti operát), Magyarhonunkban valóságos művészi polczra emelkedjék, és ez uton is mutattassék be nemzetünk czivilizációjának magasabb fokozata; akkor tagadhatlanul szükséges lenne, hogy a szavaló színészetnek külön, és az operának is külön legyen saját háza, az elsőt s z i n h á z n a k a másikat o p e r a h á z - n a k elnevezve. Ha pedig a színészetre, azaz: a drámára, és operára csak ugyanazon egy színházat kívánjuk szentelni, s azt akarjuk, hogy mindkettő jó legyen, akkor csak úgy fogjuk azt elérhetni, ha a dráma külön s az opera a Conservatoriummal szintén külön fog kormányoztatni, habár ugyanazon színházat használja is mindenik, mind próbára, mind előadásra. Ez azonban valószínűleg mindig zavart fog okozni.

Ezeket előre bocsátva: általmenvén a színház építésére, első kérdés a hely; t. i. hol épüljön a színház? a második pedig miből épüljön? azaz: mily költségeken?

Hol épüljön?

Mikor sz. k. Pest városa az új dunaparti töltését kezdő, akkor némelyekben azon terv ötlött fel, hogy ott fogná kihatítani Pest városa a nemzeti színháznak tartozó építési telkét.

E tervet elfogadni, sok oknál fogva épen nem tanácsos. Először is, ott nem csak a Duna partjait elborító földfeletti áradásoktól, hanem még inkább a föld alatti nedvesítő víznyomásoktól kell tartani, melyek minden évben tavasszal beállanak, de ha csak egyszer is történnek, mégis a színpad alatti gépezeteket megrontják, hogy azok vagy épen nem, vagy csak évenkénti nagy költséggel lesznek helyreállíthatók. Ezen nagy calamitáson kívül, bizonyos még az is: hogy a Duna mellett inkább, mint bár hol uralkodó zord idők, hófuvatagok, szélvész, stb. annyi alkalmatlanságot okoznának, hogy ezek a színházi közönséget sok számos esetben megritkítanák, a hideg, a légvonal ott borzasztó, s mind a színészeket, mind az operistákat, kiknek próbákra is naponkint oda kell járniok, örökös rekedtségnek, betegségeknek tenné ki. Dühöngő szélben gyalog és kocsiban oda járni lehetlen volna, a színházból való távozás akár kocsiban, akár gyalog csak áldozattal, és az egészség veszélyeztetésével járna, stb. szóval: felszámíthatlanok azon káros következtetések, melyek e terv ellen szólanak.

E tervtől tehát egészen elállván, megkísértem az építésre

alkalmas más három helyiséget felemlíteni, és ezek közt történetnék a választás.

I. Telek.

Az első lenne a nemzeti színháznak jelen területe, hozzácsatolva a szomszédságában levő hajdani botanicus-kertet. A régi fűvészkertben épülne fel egy új operaház, a conservatoriumhoz szükséges minden helyiségeket is magában foglalván; a mostani nemzeti színház maradna meg szavaló-színháznak, de az egész belseje a nemzethez illő díszalakba öntetnék, és úgy változtatnék át tágasabb helyiségre, hogy minél számosabb közönség teljes kényelemben vehetne részt a naponkénti előadásokban.

A fűvészkertet sz. k. Pest városa az egyetemtől becseréli más telekkel, s a fűvészkertet a tartozó 210 ezer frt törlesztésére, a nemzetnek birtokába engedi át; az eddig járandó kamatokkal a színháznak adósa maradván.

E tervnek létrehozásával világos nyereség lenne, először: hogy a két színháznak eléggé tágas területe lévén, az újból épülendő oly nagyra épülhetne, minőre kívántatnék, s a fenmaradó térség kertté változtatván, az egy részt díszitné a várost, a közönség élvezetére is szolgálhatna; más részt itt neveltetnének a színpadra oly gyakran szükséges termőfák, virágok, stb. Másodszor: hogy a nemzeti Conservatoriumhoz szükséges helyiségek is az újonnan épülő opera-színház épületében bőven, és kellőképen előállíthatatnának, és mivel ezen helyiségek közt egy tágas zene-teremnek is kell épülnie, ez minden idegen zeneművész versenyeire bérbe átengedtetvén, különös jövedelmi forrást is képezne az intézet számára.

Sz. k. Pest városára nézve e terv azon nyereséget nyújt, hogy ezzel nem csak a 210 ezer frnyi adósságát a nemzet irányában leróná; hanem a városnak e része sokkal élénkebbé, és keresettebbé tétetnék, mi által annyival inkább emelkednék ott a házhelyek, és a házak bece és értéke, mivel ott közelében állának az országházak, paloták stb.

II. Telek.

A második helyiség lenne a Serviták kolostora. A még életben levő két servita kimultával e szerzetes-rend megszűnván, a kerti helyen épülhetne az új színház; a Conservatorium számára

pedig a templom egy nagyszerű zeneteremre, a kolostor pedig a Conservatoriumnak szükséges egyéb helyiségeire változtatnék át.

E telek birtokába eként juthatna a nemzet: A jelenlegi nemzeti színház sz. kir. Pest városának egy német színház alakítására 400 ezer frt értékben engedtessek át, oly formán: hogy ez összegből 300 ezer frt az említett Servita kolostor, és egész telek árában rovassék le a 400 ezer frtból, és a még fenmaradó 100 ezer frtot sz. k. Pest városa 3 év alatt rendes részletekben, a kolostornak Conservatoriummá való átalakítására fizeti le.

Az eladott Dunapart melletti teleknek 210 ezer frtnyi árával sz. k. Pest városa az országnak 5-ös kamattal melletti adósa marad.

Ez alkuból a nemzetre nézve azon haszon credne, hogy a Conservatorium építésére külön költsége nem igen lenne, és hogy a 210 ezer frt tőkije megmaradna, 5-ös kamattal hozván évenként a színháznak. Sz. k. Pest városa egy újból építendő német színházról nem volna többé kénytelen aggódni, mert készen venné át a nemzeti színházat.

Való, hogy e terv elfogadása mellett nem állana fen két külön színház, de segítve lenne ezen, mihelyt a dráma külön, és az opera a Conservatoriummal szintén külön kormányoztatnék, és minden tekintetben külön kezeltetnék.

III. Telek.

A harmadik telek lenne a régi leégett városi színház; Sz. k. Pest városa a leégett színház területét minden fenálló épületekkel és romokkal, a hogy azok a mostani redoute épületekre dőlnek, az országnak engedi át.

Az ország viszont az eladott Duna melletti telekért járó 210 ezer forint tőkét törlesztettnek nyilvánítja, ezen felül a mostani nemzeti színházat minden hozzá tartozandó területtel, épületekkel, a színházhoz tartozó dlszitményekkel, gépekkel és ingatlan investitiókkal 400 ezer frt értékéből lerovandó 300 ezer frt árban engedi át sz. k. Pest városának egy német színház alakítására; a 400 ezerből még fenmaradó 100 ezer frttal sz. k. Pest városa adósa maradván az országnak, s ennek 5-ös kamattal évenként a Conservatorium részére rendesen fizetni tartozván.

Magától értetődik, hogy a jelen nemzeti színház csak akkor megy át Pest városa birtokába, mikor az újból épülendő nemzeti színház felépülven, megnyílik.

Az ország e terv mellett is fentartja magának a 210 ezer frt után azon pillanattól járandó törvényes 5-ös kamatot, mikor a Dunagőzhajózási társulat a többször is említett nemzeti színház területét megvette.

Vannak, kik azt állítják, hogy a leégett régi városi színház területe egy újból épülendő színházra igen kicsi. Azonban, talán nem tagadhatni azt : hogy attól függ egy teleknél az „elég nagy“ — vagy a „nem elég nagy“ — valjon milyen nagyra épüljön a színház? Valami igen nagy, például egy milánói Scala-színház építése nem volna tanácsolható, először : mert Pest-Buda lakossága mely színházat látogat, nem oly számos, hogy ily rendű nagy színház mindig tele lehetne, mi a költségvetésben figyelemmel követendő ; másodsor : mivel három annyi személyzetet kell tartani mind az előadásokra, mind fentartására, és a kezelésre nézve ; harmadsor : mivel zord őszi es téli időkben, melyek nem ritkán 5—6 hónapig is eltartanak, minden helyes fűtés mellett is igen hidegek levén, a közönséget elijeszti ; negyedsor : mivel az énekben való hangmegerőltetés, idő előtt minden hangot elpusztít, mit azzal lehet bemutatni, hogy mióta világszerte nagyobb-nál nagyobb színházak épülnek, azóta fogynak az énekesek és énekesnők.

A haszon, mely e telek választásából a nemzeti színházra eredne, kettős. Először : Nem tagadhatni, hogy e helyen a legdíszesebb épületet lehetne felállítani, mely a nemzetnek valódi monumentális díszére válna, és másodsor : Mivel a színház itt a városnak legélénkebb táján fekszik ; azért e hely választása még a legjövendősebb is lenne.

Sz. k. Pest városa viszont azon haszonban részesülne, hogy leróná adósságának legnagyobb részét készpénz fizetés nélkül, egy kész színházat venne át, mi által egy új színház építésének költségeitől felmentetnék, és megszabadulván a város legszebb részében nem igen szép látványu romoktól, mintegy varázsvesszővel előidézett díszépületet birna a város közepén.

Azon kérdésnek megoldásával, hogy t. i. hol épülhetne az új színház? felemlítve lévén, miként szerezhethé a nemzet az építésre szükséges telket? sz. k. Pest városa pedig miként törleszthethé az illető adósságait, és miként jutna kész színház birtokába? átmehetünk a másik kérdésre, hogy t. i. miből épüljön az új színház?

Miből épüljön ?

Az 1864. évi május 4-én sz. k. Pest városa főpolgármesterének, Krászonyi Ő Nságának szolgáltatam át az e részbeni tervemet, melyet, mivel Pest város által megindítandónak véltem, akkor oly szerkezetbe öntöttem, mintha a terv sz. k. Pest városától indult volna ki.

De mivel igénytelen véleményem szerint e tervem leginkább szolgálhatna a fentebbi kérdés megoldására : azért azt e helyen kellő szerkezetbe átöntve mutatom be.

Az egykori városi színháznak fenmaradt romjai a mellettök felépült Redoute disztermei által, de a város minden részeiben emelkedő díszépületek által is, mindinkább feltünökké tétetnek, s így mintegy szegénységi bizonyítvány, nem csak hogy csuffá tennek az egész várost, de a haladó kor fejlődő izlését is sértvén, igen igen kívánatos lenne, hogy azok ismét színházzá, még pedig pompás díszépületű „magyar nemzeti színházzá, vagy operaházzá“ alakuljanak át.

Az ilyen épület építési költségeire nézve, igénytelen véleményem szerint legjobb oly nemzetek példáját utánozni, melyek az ilyenben nemcsak tapasztalással bírnak, hanem óvatossággal, és ildomossággal szoktak eljárni minden kiadásuk és költségeik körében. Ilyen például az olasz, ki bizonyosan csak akkor, és csak ott költ, hol a tett, vagy teendő költségből eredő nyereségre kétség nélküli biztossággal számolhat.

Olaszthonban nem egy, de talán 50 nagyobb szerű színház családi páholyok alapítása által épült föl, és ha ez eszme itt Magyarhonban viszhangra talál : nincs ok arra, hogy az itt nyomban következő jogok és szabadalmak biztositása mellett, a tervezett színház építése életbe ne léphessen.

A családi páholyok alapítására aláírás nyitassék ! és így igen természetes, hogy az aláírásoknak biztos kézbe kell menniök. Az eszmének létrehozása pedig igénytelen véleményem szerint eként történhetnék :

A magas kormány, illetőleg az ország, megkezdi a színház építését, és egyszersmind megnyitja a páholyokra való aláírást és illetőleg azoknak eladását. Lesznek, kik talán azon véleményben vannak, hogy az aláírásnál kell kezdeni, és azután az építéshez fogni ! Ezeket azonban bátorkodom arra figyelmeztetni, hogy épen az építésnek tettelegesen megkezdésében rejlik a biztosság arra,

hogy az aláírónak valósággal meg is leend a páholya, s hogy aláírásának célja nem fog más számos aláírások példájára a semmi-
ben elenyészni.

Szerintem tehát elkezdí a kormány az építést, a földszinti és első emeleti páholyokat aláírás mellett adja el, és ezen páholyok az aláírók tulajdona és családi páholyok lévén, a tulajdonosok e következő jogokban részesülnek.

a) Az aláíró a páholyt örökre ugyan, de fiúagra birja, végrendelet által családja bármelyik tagjának örökségül hagyományozhatja, vagy kellő időben azt tetszése szerint el is adhatja, és így szabadon rendelkezik fölötte, a vevő pedig szintén fiúágon fogja birni.

b) Az aláíró és annak családja a színház megnyitásától számítandó első öt évben ingyen jár páholyába, és a színház bármelyik szabad, azaz: nem számozott vagy nem bérlett helyiségére; és csak a 6-ik évtől kezdve tartozik személyére egy földszinti jegyet váltani, minden este, mikor páholyát használni akarja. Ez egyes jegyre saját családjából (nem rokonok) négy személy mehet az ő páholyába.

c) Idegenek, vagy olyanok, kik páholyt nem alapítottak, csak az alapító utalványa mellett, és az esténkinti szabályozott páholyárnak lefizetése mellett használhatják az ilyen alapított családi páholyt, mely páholyi rendes árnak $\frac{2}{3}$ -ad része a tulajdonosnak javára iratik, míg a fenmaradó $\frac{1}{3}$ -ad ár a színház pénztárába foly. E részben visszaélés nem történhetik, mivel az említett utalvány elég biztos ellenőrzésül szolgál.

Egy-egy családi páholyának aláírási örök ára 20 ezer o. é. frt, (mely ár az Olaszthonban divatozó árat meg se közelíti; ott 80—100 ezer darab huszas is lévén egy páholyának örök ára). A fennemlített huszezer frtból aláíráskor 5000 frtot, az építési második év kezdetén ismét 5000 frtot, és végre a 3-ik év kezdetével is 5000 frtot fizet le az aláíró. A fenmaradandó 5000 frtot soha se fizeti le az aláíró, hanem a páholyra biztosított adóslevél mellett oly 5%-es tőkél tartatik fen, melynek kamatjaival a páholy-birtokosok a nemzeti Conservatorium fentartásához hozzájárulnak, miből az aláíróknak e következő joguk ered:

d) a kamatokat félévenként előre fizetvén az aláíró, joga leend egy ifjut, vagy egy hölgyet a nemzeti conservatoriumban képeztetni; e jogot a páholy örököse a páholylyal öröklí.

Mivel pedig a növendékeknek csak egy bizonyos száma vétehetik fel évenként a conservatoriumba, azért e helyen kijelentendő, hogy fentartva egy rendes sorozatot, évenként csak bizonyos száma a családi páholy birtokosainak ajánlhat növendéket; s mikor e rendben az ajánlás végig ment, akkor újra kezdődik a sorozat.

Ha valamely családi páholy tulajdonosa és annak fiága kihalna, és végrendelet által családjának más fiága érdekében páholya fölött nem rendelkezett: akkor ez caducitásnak tekintetvén, a páholy a színház tulajdona leend, az 5000 frt tőke, melylyel a Conservatorium fentartására adós maradt a volt birtokos, megsztünik; a színház a páholyt ismét eladhatja, s a páholy más család nevére iratván át, cz az új tulajdonos szintén azon jogokkal birandja azt, mint a milyenekkel birta előde, halála pillanatában.

Az aláírók e jogaikba aláírásukkor nyomban bele lépnek, azonban azoknak élvezésébe csak 3 év elte után részesülhetnek, majd a midőn a színház és a Conservatorium fel leend építve.

A színháznak felépítését a kormány ügyeli fel, mert annak kezébe történik a családi páholyok birtokosai által 2 egymásra következő évben fizetendő évenkénti 5000 frtnak fizetése.

S ime ez volna a terv, mely által, azon kérdésnek, hogy t. i. miből épüljön? meg volna felelve, ha csak az ország vagy a kormány egy újból építendő operaházat, és ezzel kapcsolatban egy nagyszerű Conservatoriumot más forrásokból, és azon tekintetből építeni nem kívánna, mivel az ország becsületének csakugyan érdekében áll civilisatióját jellemző magasb művészeti polczra emelkedni.

II. A nemzeti Conservatorium.

Honi nyelvünk által körül szigetelt hazánk a művészetet tekintve általában, de különösen nemzeti színházunk és a hangászat ügyében, elkülönzött állapotában saját határára szorult; színesszt, dalszínészst, a hangászatban érezhető hiányok orvoslását, kimult operai egyének pótlását pedig idegen ajku nemzeteknél keresni, nemcsak hogy a magyar nemzethez már többé nem is illő, de különösen a színház kezelését tekintve költséges is; s így kétségen kívül módot kellene keresni, hogy mindazon akadályok

szüntessenek meg, melyek a színház kezelése körében érezhetők; mint például a színészet és dalszínészet személyzete feltalálásában való aggodalom, a szerződtetésekből a díjazások végzetlen szaporítása stb. módot kellene feltalálni, hogy egyéb, az egész hazában érezhető igen botrányos hiányok orvosolva legyenek. — Ily hiányok érezhetők széles ez országban (nagyobb városokat itt-ott kivéve) minden isteni szolgálatkor, midőn a kántorok és iskolamesterek az orgonát a lehető legügyetlenebben kezelik; vagy mikor a székesegyházi főtemplomokat csetenként értelmes és ügyes karnagygyal (regenschori) és a kellő zenészek és énekesekkel vagy éppen nem, vagy idegen ajkuakkal ellátva találjuk, érezhető mikor faluhelyen tartózkodó családok a külföldről kénytelenek zongora- vagy zenetanítót rendelni, mivel az ilyenek képezésére megfelelő intézetünk nincs stb.

Nem tagadhatni, úgy hiszem, hogy mind e bajokon egy jól rendezett Conservatorium által orvosolva lenne.

Az első lépést, mely tagadhatlanul nagy részben pótolja a Conservatoriumot, megtevé Legkegyelmess királyunk és Urunk, midőn a jelenleg fenálló szini tanodát alakítani kegyeskedett.

Ezen Ő Felsége által legkegyelmesebben alapított szini tanoda oly intézet, melyet a civilisált világ eddig még fel nem mutatthat, mert ez — lekötve a növendékeket bizonyos évek során át a nemzeti színpad szolgálatára — ebben nem csak a színművészethez kellő, egymással kapcsolatban levő minden tudomány, hanem a zenének főágazata, t. i. a drámai és lyrai ének, így tehát: színészet és ének, a színpadnak legfőbb kellékei alaposan taníttatnak.

Ő Felsége, legkegyelmesebb Királyunk és Urunk magasztos kegyeletéből alakult jelen szinitanodában a főigazgató s 7 tanár működik e következő tantárgyak előadásában; u. m.

Drámai osztály:

1. Magyar nyelv.
2. Szónoklat és vers-tan.
3. Költészet-tan.
4. Aesthetika.
5. Ethnographia.
6. Archeologia.
7. Dramaturgia.

8. Mythologia.
- * 9. A szifészet elmélete.
- * 10. A színészet története.
- * 11. Szavalás.
- * 12. Szinpadi gyakorlat.

Ezeket tanítják: a főigazgató, aligazgató Gyulai Pál, Tóth József, és Szigeti József tanárok, 3 évi folyam alatt.

Operai osztály:

13. A zene alaptörvényei.
14. Drámai és lyrai ének, az erre való alapképezésen kezdve.
15. Zongora, mennyire ez szükséges a szerepek majdani betanulására, és
16. Táncz komolyabb neme. Ebben a drámanövendékek is részt vesznek.

Ezeket tanítja négy tanár, ugymint: Boccolini Hercules, Böhm Gusztáv, Bakits Ferencz és Campilli Frigyes tanárok 3 évi folyam alatt.

Ez magában véve igen is sok, és nem eléggé hálálhatni Ő Felségének nemzetiségünk és a magyar nemzeti színház iránt tanusított atyai gondosságát, melylyel a tanoda által megszünve lön a drámai és különösen az operai személyzet választása körüli minden nehézség, s melylyel vége szakadt a szerződési díjak végzetlen szaporítása, és ezzel illetőleg a subventiók, vagyis segélypénzek végzetlen növekedésének.

E szini tanodának fentartásával tehát a nemzeti színháznak legérzékenyebb szükségei fődözvék ugyan, de mivel előbb-utóbb mindig feltünőbb leend azon szükség, hogy a most fennálló — a nemzeti színházzal szoros kapcsolatban levő szini tanodát egy nagyszerű, a színházzal szintén szoros kapcsolatban álló Conservatoriummá tágítsuk: azért most kell az ilyen intézet szükségelt helyiségeiről eleve gondoskodni, mikor az ujon épüendő szin- vagy operaház építési eszméjével megbarátkozni akarunk.

Egy jól rendezett Conservatoriumhoz szükséges helyiségek az ott előforduló tantárgyak, és illetőleg a tanárok és a szükséges személyzet felsorolásából legvilágosabban tűnnek fel.

Lássuk tehát ezeket, és felszámítván a költségeket, gondoskodjunk azoknak fődözéséről is.

Egy jól rendezett Conservatorium tantárgyai, és illetőleg

tanárjai, kiknek díjazását a munka rövidítése miatt e helyen mündjárt fel lehet említeni, e következők:

D r á m a i s z a k m á k :

1. Magyar nyelv.
2. Szónoklat és verstan.
3. Költészetten.
4. Aesthetika.
5. Ethnographia)
6. Archeologia) szinpadi szükségig.
7. Dramaturgia.
8. Mythologia.
9. A színészet elmélete.
10. A színészet története.
11. Szavalás.
12. Szinpadi gyakorlat.

E z e k e t t a n i t j á k :

A főigazgató felügyelete alatt	2500	frt	díjjal
az aligazgató	1200	"	"
3 drámai tanár á 600 frt	1800	"	"

O p e r a s z a k m á k :

13. Ének, 3 tanár á 600 frt	1800	"	"
14. A zenészet elemei. Tanár	500	"	"
15. Generalbassus, Contrapunkt, és Compositio tanár	600	"	"
16. Hangszerelés (instrumentatió) tanár	500	"	"
17. Orgona tanár	600	"	"
18. Zongoratanár	600	"	"
19. Két hegedü tanár á 500 frt	1000	"	"
20. Gordonka tanár	500	"	"
21. Gordon tanár	500	"	"
22. Fuvola	} tanárok a 500 frt	2000	"
23. Oboe			
24. Clarinette			
25. Fagotte			
26. Hárfatanár	600	"	"

27. Kürt	} tanárok a 400 frt	1200	„
28. Trombita			
29. Harsony			
30. Balletmester	} á 400 frt	800	„
31. Vivómester			
32. Orgonaműves	300	„
33. Diszitményfestő	300	„

Egyéb személyzet:

Titkár, egyszersmind pénztárnok	500	„
2 segéd á 350 frt.	700	„
3 szolgáló á 250 frt	750	„
16 növendék ösztöndíja (diametralis szám)		4000	„
Fűtés, világítás, szolgaruházat, egyveleg		2250	„
Összesen	25500	„

A helyiségek, melyek ily Conservatoriumra szükségesek, e következők:

2 eléggé tágas tanszoba a drámai növendékek számára.

2 nagyobb, eléggé magas szoba az ének növendékek számára.

1 igen tágas, hosszába nyúló terem, melynek egyik végében színpad áll, melynek legalább is kell, hogy 4 színfala legyen, és azon kívül még az orgonának is helye legyen. — Az orgona legalább 12 regisztrumra készüljön.

6 kisebb szoba a különféle hangszerek tanítására.

1 iroda (elég tágas).

1 könyv- és ruhatár.

1 kisebb szoba, melyben az orgonaműves gyakorlatilag tanítja az illetőket az orgonasípok kijavítására, (s hangolására.

3—4 szoba a kellő konyhakkal a szolgálók számára. Fapince — padlás — stb.

Bizonyos, hogy a fentebbi összeg nem csekély; de tekintünk vissza e kis munkának első osztályzatára, hol a telek vétele, és az új színpad — vagy operaház miként és miből telhető építéséről szólunk: s azt fogjuk látni, hogy egy nagyszerű Conservatorium fentartására kellő összegről nagy részben már gondoskodva van; és ugyan először:

Sz. k. Pest városának három telke közül bármelyik lenne választva, — a 210 ezer frt. után annyi év óta járandó kamato-

kat ide beszámítva, Pest városa 200 ezer forinttal fog a színház-
nak adósa maradni. Ennek 5-ös kamatja tesz 10,000 frtot.

Másodsor : Ha az új szín, vagy operaház építése elhatároz-
tatnék, és csak 50 páholynak eladása sikerülne, (feljebb a kellő
helyen említett mód szerint) akkor, minden páholy árának negyed-
része a Conservatorium számára tőkésítettvén, ebből is kamatjában
dósságként 10 ezer frt folyna a Conservatorium pénztárába. Ez
összesen tenne 20,000 frtot. De

feltéve, hogy Pest városának adóssága valamely telek feletti
alkudozások következtében vagy más közvetett oknál fogva csak
felére szállana le, feltéve azt is, hogy a szín- vagy operaház épí-
tésénél a páholyoknak szintén csak felét lehetne eladni, s így a
fentebbi 20,000 épen felére apadna le; ellenben számba véve, a
jelen tanodának 11 ezer forint subventióját, és feltéve, hogy e kis-
munka 3-ik osztályában tárgyalandó színházi kezelésnél felszámi-
tott, évenként kellő egész subventio megadatnék, csakugyan,
annyival inkább sincs ok arra, hogy a fentebbi 3 összeget a Con-
servatoriumra kellő 25,500 ftra kiegészíteni ne lehessen, mert ez
csak haszonnal járna, minthogy az ösztöndíjazott növendékek, va-
lamint most a színi tanoda szabályai szerint, úgy akkor is, mint
a Conservatorium növendékei, bizonyos évek során át, mérsékel-
tebb, s már szabályozott díjazás mellett szerződni tartoznak.

Igy tehát; sz. k. Pest városánál künn levő, s biztosabb
számítás végett 100000 frtra leszállított tőke után járandó 5000
frtra kamat.

Az újból építendő szín- vagy operaházban páholyok közül
nem 50 páholynak, hanem szintén biztos számítás végett csak
25 páholy árának negyedrészbéli tőkésítése, t. i. 100 ezer frt után
járandó 5000 frt kamat, végre

A jelen színi tanodának évenkénti 11 ezer frt segélypénzét
idecsatolva már is 21 ezer frt volna összetakarítva a Conservato-
rium számára, és ha az ország a nemzeti színház segélypénzét e
munkácskának 3-ik osztályzatában kimutatott szükség szerint
határozná el, oly feltétel alatt, hogy ez összeg soha többé feljebb
nem emelhető, akkor nincs ok arra, hogy a jelen színi tanoda
nagyszerű nemzeti Conservatoriummá ne alakulhatna át.

A dolog természetéből foly, hogy addig, míg a telekvétel
meg nem történik, és a szín- vagy operaház fel nem épül, a színi

tanoda változatlanul meg kell, hogy maradjon a maga minőségében.

III. Kezelési rendszer.

A jeles kezelési rendszer 3 ágazatot foglal magában: Először, a belső kormány fegyelmét; másodsor: a színház művészi részét; harmadsor, annak anyagi részét, vagyis a pénz kezelését.

E kezelési 3 ágazatnak kezet fogva együtt kell járni, s ez csak akkor fog történni, ha változhatlan oly igazgatási alapelvek állíttatnak fel, melyek e kezelési 3 ágazatot kapcsolatba hozzák és végképen rendezik.

Az itt alább következő alapelvekben iparkodtam a lehetőségig röviden, a kezelésnek rendszerét összpontosítani, előlegesen csak azt az egy tételt hozván fel, hogy az anyagi rész, t. i. a pénz, minden esetben alapja a színház fenállhatásának; de ne úgy legyen, hogy a végzetlenségig kellő összegek számadásaihoz illesztessenek a kezelési alapelvek, hanem megfordítva: az alapelvek rendezzék a kellő összegek bizonyos, és változhatlan mennyiségét. — Szerintem tehát

Az alapelvek legfőbb körirajzai e következők:

A színház érdekei körül működő személyek e következők:

1-ör az országos bizottmány.

2-or az intendáns.

3-or a pénztári igazgató.

Az országos bizottmánynak egyedüli foglalkozási köre a törvény értelme szerint:

Az alaptőkéék, és minden rendű subventiók fölött, hogy az országos alaptőke fel legyen tartva, s örködni szintén a fölött is, hogy a kormányzó intendáns által bemutatott évi budget a rendes bevételt felül ne múlja.

Ezek folytán tehát ez országos bizottmány a subventiókhoz, és a színház egyéb jövedelmeihez magát hozzá tartva, az évi budget összegét megállapítja ugyan, de a színháznak belső kormányába nem elegendik, mi sem állásának, sem hivatásának, nem lehet köre.

Másodsor: a nemzeti színháznak főigazgatója az intendáns; ki a subventiók összegeihez magát szorosan hozzátartani kötelez-

tetik ugyan, de az igazgatásban mindenről szabadon rendelkezve : kezeskedik művészileg és aesthetikailag emelni az előadásoknak minden nemét.

A szerződéseket ő köti, a kellő árukat, készületeket, stb. ő veszi meg a pénztári igazgatónak közreműködésével, és befolyásával, az évi budgetet szintén ez igazgatótársával készíti el, és azt minden évben február végével nyújtja be az országos bizottnáynak ; miért is : Több tagot a színelődások bármely nemére szerződtetni, mint a mennyi alább elhatározva van, az intendánsnak mindaddig tiltva marad, míg legalább is 2 év folyama alatt a nemzeti színháznak pénztára nehány ezer frt maradványt felmutatni nem tudna.

Az intendánsnak távollétében, helyettese a pénztári igazgató leendő, ki egyébiránt a szokott rendet fentartani akkor is köteles ; és az intendánssal tartandó értekezés szerint mindenben eljárni tartozik.

Az intendánsnak alá rendeltetik a színháznak bármi néven nevezendő személyzete. Ő tartja fenn a belső rendőrséget, és az egész intézetben általában a rendet. Miért is teljes hatalmában áll azon tagot nyomban elbocsátani, ki az illedelem ellen vétkenék, vagy a szigorú rendet háborítaná.

A pénztárban szabad akarata szerint bármikor tehet vizsgálatot, benézheti szabadon a könyveket, és így a pénztárnak főfelügyelése (superinspectiója) mindenestre őt illeti, miért is a nctalan tett észrevételeit a pénztári igazgató elfogadni tartozik.

Harmadszor : A pénztári igazgató tiszte a pénztárnak közvetlen kezelése. Ő szedi fel a subventiókat, a bérletek összegeit és a napi bevételeket.

A fizetéseket pénztárigazgatói aláírásával és az intendáns láttamozásával jegyzett oklevelekkel ő teszi meg, — ide nem értve a rendes szerződési díjakat, vagy hivatalnoki fizetéseket, szolgálai béreket stb., melyek a budgetnek jóváhagyása által már utalványozott fizetéseknek tekintendők.

A rendes fizetésekből előlegezéseket tenni tiltva van.

A személyzet félhavi gágé részekben fizettetik a szokott rend szerint ; minden szerződött vagy nem szerződött tag (az utóbbiak alatt a munkásokat és szolgálakat értvén) egy külön, e végre készülő nyugta-könyvbe saját kezeirásával nyugtatja járandóságának felvételét, mely eljárás mellett a nyugták gyors vizsgálója és áttekintése eszközöltetik.

A főkönyv és minden a pénztárt illető könyvek, nemkülönben a belépti jegyek, ezek kezelésében való fentartás, bármi néven nevezendő bevételek és kiadások kezelése, a pénztár feletti örökös; közvetve ugyan az intendáns superinspectiója, de közvetlen a pénztári igazgatónak vezetése alatt áll.

A kormányzó intendánsnak superinspectióját mindenütt ide értve, a főkönyvnek és az ahoz tartozó könyvek és okmányok vezetésére a színház gazdája és annak segéde; — a színházi pénztár és a belépti jegyek kezelésére a színházi pénztárnok és annak segédje — rendeltetnek; miért is e tisztviselők, de ezeken felül még a belépti jegyeket kezelő egész személyzet, a pénztári igazgatónak közvetlen rendelkezése alá adatik, mely nevezett személyzet a pénztári igazgatónak az intendáns jóváhagyásával adott pénzügyi rendeleteit — hivatal, vagy szolgálat veszteségi fejelem alatt, — pontosan teljesíteni köteleztetik.

A belépti jegyek módjoni kezelésére a pénztári igazgató azon rendet követendő, mely a környülállásokhoz illesztve, a jegyekkel történhető visszaélésekből a nemzeti színház pénztárát károsító esetek elhárítására neki legcélszerűsábbnak látszanak.

A belépti jegyek kezelésében koronként teendő változásokról az intendánst eleve értesíteni, és annak beleegyezését kieszközőlni tartozik.

Minden, a nemzeti színháznak szükséges kelmék, gyolcsok, és efélék első kézből, gyári áron, t. i. egész darabokban és nagyobb mennyiségben szerzendők; mert ily módon jutányosb áron szerezhetni meg azokat. Ide tartoznék azon utalás is, hogy a törvényes elárvereztetések figyelembe vétessenek.

Tapasztalás tanította tény az: hogy mi sem rontja meg annyira a jelmezeket, mint azoknak a dráma és operára való közös használása. — Jövőre nézve tehát jobb gazdálkodás tekintetéből ezennel elvül határoztatik el, hogy az intendáns a ruhatáraknak szétosztását, most nyomban kezdesse meg, oda törekedvén, hogy idővel e ruhatári elkülönzés tökéletesen létre hozassék, mit legkönnyebben úgy érhet el, ha évenként Milánóban az opera saison után mindig potom áron eladatni szokott számos jelmezeket (melyek alig vannak használva, és valóban igen brillánsak) megvenné, — azokat itt aztán kellőképen átváltoztatván.

Negyedszer: Évenként június 10-től augusztus 10-ig a nemzeti színház megszünteti előadásait; miért is a szavaló és dalmű személyzet (értvén itt a magánénekeseket) csak 10 óra szerződ-

tek; az említett személyzet tehát kivétel nélkül csak e két hó alatt élvezheti szabadságidejét.

Ötödször: a nemzeti színház intendánsa igyekezzék e két óra módot találni, hogy a színház ez időszak alatt is valamely jövedelmet nyújtson. Ha az épen nem sikerülne, akkor a nő- és fiénekar, a zenekar és a tánczkar e két óra csak fél-fél havi fizetésre szállíttatnak le; de e leszállítás esetében a nevezett két óra nyernek szabadságidőt.

Hatodszor: Megállapíttatik a nemzeti színház személyzetének száma, mely addig, míg a nemzeti színház biztos anyagi állásra nem emelkedik, változatlanul megmaradandónak határoztatik el, annyira: hogy több tagra azt szaporítani nem szabad; de a környülállásokhoz képest — kevesebbre leszállítani megengedtetik.

Hetedszer: A személyzet számának elhatározásával kapcsolatban behozatik a Systemisationak elve.

Systemisatio alá esnek:

- A) A dráma, vagyis a szavaló egész személyzet.
- B) Az operának első rangu dalművészeinek vagy nőinek helyettesítői.
- C) A fi- és nő-énekar.
- D) A zenekar.
- E) A tánczkarnak Coriphaeusai.
- F) A tisztviselő személyzet.
- G) A szolgaszemélyzet.

Nyolczadszor: A személyzetnek minden, akár drámai, akár operai tagjának évi díjazása annyi részletre osztatik fel, a mennyiszer szerződésileg fellépni tartozik. Ha bármely szerződött tag, fellépésre rendeltetvén, nem lépne fel, és bármi oknál fogva e kötelességének nem felelne meg: akkor díjazásának ezen illető részletét annyiszor, a hányszor elveszti; szabadságában állván mégis a mulasztásokat helyre ütni, és a szenvedett veszteségeket többszörözött fellépései által ismét pótolni.

Súlyos és tartós betegség esetében a tag fele díjazását folytonosan huzza.

Kilenczedszer: a színházi személyzet összeállításába és rendszeresítésébe bocsátkozván, szükséges, hogy előbb említették fel:

A) az előadásoknak minden neme, melyet a nemzeti színházban a közönség igénybe vesz.

B) Azon drámai és operai szakmák, melyeknek betöltéséről a személyzet összeállításánál gondoskodni kell.

Az igénybe vett előadásoknak nemei, melyek által két színházat képvisel a nemzeti színház, t. i. színházat és operaházat, e következők:

a) Dráma, ide általában minden szavaló vagyis színi előadást beleértvén.

b) Népszinmű.

c) Opera.

d) Ballet.

A szakmák, melyek a drámában és operában előfordulnak, — mert hiszen a millió ágazatokra megoszló jellemfokozatokat külön-külön felsorolni nem lehet, — e következők:

Dráma:

Nő k:

1. Hős anya.
2. Fiatal hősnő.
3. Szerelmes, komoly, rokon az 1-ső számmal.
4. Szerelmesnő társalgási darabokban. Mehet a 2-dik számmal.
5. Szende (naive) mehet a 4-ik számmal.
6. Szende, gyermekded.
7. Másodszerelmes.
8. Fiatal comica, mehet a 7-ik számmal.
9. Kaczer (coquette), rokon a 4-ik és 8-ik számmal.
10. Fiatal fondor.
11. Öreg fondor) rokonok az 1-ső számmal.
12. Komoly anya)
13. Kedélyes anya, rokon a 12-ik számmal.
14. Burlesque öreg, rokon a 9-ik számmal.
15. Népszin jellem.

Fér f i a k:

16. Öreg hős.
17. Fiatal hős.
18. Koros szerelmes, rokon a 24-ik számmal.
19. Fiatal szerelmes, rokon a 2-ik számmal.

20. Kedélyes atya, rokon a 24-ik számmal.
21. Komoly atya, rokon a 16-ik számmal.
22. Hős atya, rokon a 16-ik számmal.
23. Fondor.
24. Öreg komisch, rokon a 18 és 20-ik számmal.
25. Fiatal komisch, rokon a 32-ik számmal.
26. Suhancz (Naturbursche, rokon a 29-ik számmal.
27. Pedans, rokon a 31-ik számmal.
28. Tulzók (surchargirt), rokon a 31-ik számmal.
29. Buta, ostoba, rokon a 24 és 25-ik számmal.
30. Paraszt, rokon 26-ik számmal
31. Caricatura, rokon többekkel.
32. Bonvivant, mehet a 25-ik számmal.

Összesen tehát 32 szakma, mint a színészetnek legfőbb osztályai, melyeknek számos ágazatait és fokozatait külön felemlíteni nem is lehet.

Mindezen szerepszakmákat egyenként, vagy pedig többeket közülök még duplán is betölteni nem szükséges, de nem is volna tanácsos; mert ez által a személyzet roppant szaporittatnék, s mivel egyre-egyre csak ritkán kerülne a sor, a számos személyzet díjazása nem fizetné ki magát. Ez oknál fogva a dráma személyzete legyen kevés, de jó; t. i. olyan, hogy annak mindenik tagja több szereposztálynak tökéletesen feleljen meg.

A fentebb előadott szakma felsorolásánál fel lévén különösen jegyezve a szakmák rokonsága, kiviláglik, hogy egy-egy személy több szakmának felelhet meg; s így a szükségnek bőven meg van feelve, ha a drámai szerződött személyzet 8 nőtől és 10 férfiből áll, kikhez kellő esetekben a színi tanoda 3-ik évi osztályából 2 nőt és 2 férfit, mint segéd-színészeket mindig felhasználhatván, a színészeti személyzet 22 személyből állandó, s minthogy a tanoda minden növendékeit felhasználni nem csak szabad, de a tanulókra nézve üdvös is; és ezen felül az énekeseknek minden tagja, drámában is fellépni köteles, azért nincs az a darab, melyet kiállítani ne lehessen.

Az opera-személyzet szakmái e következők:

N ő k :

1. Első drámai énekesnő.
2. Helyettesítő drámai énekesnő.
3. Első lyrai énekesnő.

4. Helyettesítő lyrai énekesnő.
5. Első altistanó.
6. Helyettesítő altistanó.
7. Hős tenor.
8. Lyrai tenor.
9. Helyettesítő tenor.
10. Első bariton.
11. Helyettes bariton.
12. Mély bassus.
13. Helyettes bassus.
14. Buffo.

A nemzeti színházhoz csatolt színtanodának szín, vagy opera-növendékei, kik a tanodában rendelt 3, illetőleg 4 évi tanfolyamot dicsérettel végezték be, és egyes fellétekben képességüket tanusították is, a színházi személyzet szerződötése alkalmával, kellő esetben elsőbbséggel bírnak. A színi-tanodába való felvételök alkalmával aláirt reversálisban szerződési díjazásuk határozottan meg levón szabva, ez alnál szigorúbban fentartandó, mint-hogy csak ez uton érhetni el a személyzet díjazásának lejobb szállítását, és kerülhetni el a szerződésileg feljobb emelendő fizetéseknek szerénytelen követelését.

A rendszeren szerződött személyzetnek határozott száma és a systemizált fizetések lajstroma, — melytől csak akkor szabad elállani, ha a színi tanoda akár drámai, akár operai némely növendékeit sajnos lenne, a jövőt meg nem gondolva, valamely hely megürüléséig meg nem tartani, — e következők :

A. I. *Dráma.*

A dráma személyzete 11 óra legyen szerződötve. Juliusban, mint azon hóban, hol az előadások megszüntetvék, mindazok, kik vendég-szerepekre menni akarnak, egyszerre élvezzék e szabadság időt, semmi esetben sem távozhaván egyébkor a színházról.

Nők, és díjazásuk :

3, elsőrangú fizetéssel á 3000 frt	9,000 frt
2, másodrangú fizetéssel á 2500 frt	5,000 „
1, harmadrangú „ á 1700 „	1,700 „
2, negyedrendű „ á 800 „	1,600 „

Férfiak, és díjazásuk:

4, első rangu fizetéssel á 2000 frt	8,000 frt
4, másodrangú fizetéssel á 1800 frt	7,200 frt
2, harmadrendű fizetéssel á 1500 frt	3,000 frt

Népszinmű:

1, népszínművész	1,500 frt
1, népszínművész	1,000 „
Tehát a dráma szereplő-személyzetének díja: Összesen :	<u>38,000 frt</u>

A. II. Opera-dráma személyzet:

t. i. azon személyzet, mely mindkettőben felhasználatik, férfit és nőt vegyesen véve, kiknek díjazásához e helyen jegyzendők a tanoda azon növendékeinek fellépti díjuk és jelmezeik ára, kik mint segédszínészek vagy színésznők, és mint segéd opera tagok felhasználtnak. Drámanövendéknek fellépti díja esténként 2 frt, operanövendéké 4 frt. E fentebbi két személy-osztályzatra kellő összeg, egy összegben tétetvén ki, tesz . . . 3,500 frt

Azon eset is fordulhatván elő, hogy valamely kitűnő drámai vagy operai egyénnek „ad personam“ kellene díjazási szaporitást adni, erre is külön kell számítani egy bizonyos összeget, és azért a fentebbi összeghez még odaesatoltatik 1,500 frt

S így leend a drámára szükséges összeg 43,000 frt

Minden szavaló színész és színésznő, bármilyen rendű, és szakmájú szerepet egy egész havi fizetésének veszteségi fegyelme alatt elfogadni, és eljátszani tartozik.

B. Opera személyzet:

Nem systemizált tagok:

Systemizált tagok:

a) első drámai énekesnő	7,000 frt	
b)		2 ik drámai énekesnő 3,000 frt
c) első lyrai énekesnő	12,000 „	
d)		2-ik lyrai énekesnő 3,500 „
e) első altistanó	4,000 „	
f)		2-ik altistanó 1,500 „

g) Tenor (hős)	6,000	frt	
h) Tenor (lyrai)	8,000	„	
i)			Helyettes tenor 3,000
k) Első bariton	5,000	„	
l)			2-ik bariton 3,000
m) mély bassus	4,000	„	
n)			Helyettes bassus 2,500
o)			Buffo 3,000
	<u>46,000</u>		<u>19,500</u>
	19,500		

Összes opera : 65,500 frt.

E helyen azonban két észrevétel fordul elő ; t. i.

Először : A nem systemizált tagok egyes díjazási járandóságukat a körülményekhez illesztve, más arányban is szabad felosztani ; t. i. mit egyik szereposztályban meg lehet kimélni, annyival szabad a másikat szaporítani.

Másodszor : a systemizált tagok vétessenek rendesen a színi tanodából ; akkor ezen rovat a növendékek által aláirt reversális crejéhez tartva, 9000 frttal, de esetlegesen 10,000 frttal is lejobb száll ; minthogy a tanoncok kiképezésük befejezése után 3 évig tartoznak szolgálni, még pedig első évben 1000, 2-ikban 1500 és a 3-ikban 2000 frt díj mellett ; s így világos, hogy e 65,500 frt azon esetben, ha a tanoda növendékei kellőképen felhasználtak : 55,500 frtra szálland alább.

C Nő- és fi-kar.

Nőkar.

6 Sopran I. á 500 frt	3,000	frt
4 Sopran II. á 450 „	1,800	„
4 alt I. á 450 „	1,800	„
5 alt II. á 500 „	<u>2,500</u>	„
		9,100

Fikar:

5 tenor I. á 550 frt	2,750	frt
4 tenor II. á 400 „	1,600	„
4 bass I. á 400 „	1,600	„
5 bass II. á 550 „	<u>2,750</u>	„
		8,700
Kartanító	1,200	„
	<u>Összesen :</u>	19,000

A drámában szerepekre felhasználható nőkar-személyek jellemz fejbén adandó fellépti díja személyenként egy-egy előadásra leend 2 frt, a fíkar személyé pedig személyenként 1 forint.

D. ZENEKAR:

1 Karnagy	2,000	frt
1 karmester (betanító)	1,400	„
1 karmester (betanító)	1,000	„
7 Violin I, az első á 700 frt		
3 á 600	„	
3 á 500	„	4,000 „
7 Violin II, az első á 700 frt		
3 á 600	„	
3 á 500	„	4,000 „
5 Viola,	1 á 450	„
	4 á 380	„
		1,970 „
3 Cello,	1 á 600	„
	2 á 500	„
		1,600 „
4 Contrabass,	1 á 550	„
	2 á 500	„
	1 á 400	„
		1,450 „
2 fuvola,	1 á 550	„
	1 á 500	„
		1,050 „
2 clarinét,	1 á 720	„
	1 á 500	„
		1,220 „
2 Oboé,	1 á 600	„
	1 á 500	„
		1,100 „
2 Fagotte,	1 á 650	„
	1 á 500	„
		1,150 „
1 Hárfa		800 „
4 Kürt,	1 á 500 frt	
	3 á 450	„
	1 á 550	„
		1,850 „
2 Trombita,	1 á 500	„
		1,050 „
4 Harsony,	1 á 430	„
	3 á 380	„
		1,570 „
2 Dobos,	1 á 280	„
	1 á 250	„
		530 „

50 személy.

Katonabandák honoráriuma

Osszesen : 27,740 frt.

260 „

Összeg : 28,000 frt.

Szabályul állapittatik meg : hogy a zenekar tagjai a dráma előadásain elegendő számmal jelenjenek meg. Állítsanak fel azért magok közt egy bizonyos rendet, s azt írásban nyujtsák be az igazgatóságnak. Elnyervén e tervük az intendans jóváhagyását, az, ki közülök ellene vétkeznek, annyiszor, a hányszor 5 frtot fizet büntetésül a színházi nyugdíj intézet pénztárába.

E. BALLET:

Nem systemizálható:

1. Balletmester	2000	frt.
1. Első tánczosnő	4000	„ 6000

Systema alá esnek a Coriphaeusok:

1-ső quadrille á 480	frt., tehát négy	1 920	„
2-ik	„ „ 350 „ „ „	1 400	„
3-ik	„ „ 300 „ „ „	1 200	„
4-ik	„ „ 250 „ „ „	1 000	„
Ehez csatolva a segéd tánczosok fellépti díjai		480	„
	Összeg	12 000	„

A balletmester tartozik egy balletoskolát nyitni, melyben kulsők ingyen taníttatnak; a kitünőbbek segéd-tánczosoknak felhasználhatók oly esetben, ha őket valóban már bizton felléptethetni. Egész balletbeni működésért kapnak fejenként 2 frt, operákban pedig fejenként 1 frtot. A ballet szerződött Coriphaeusainak 3-ik és 4-ik quadrilljai a drámákban néma szerepekre kötelezve vannak, a jelmezeket a színház állítja ki nekik.

F. TISZTVISELŐK:

Systemizált fizetés.

1. Titkár	1 200	frt.
2. Színházi számvivői gazda	1 000	„
3. Pénztárnok	800	„
4. Pénztárnoki segéd	250	„
5. Szertárnok	360	„
6. Könyvtárnok	105	„
7. Festő	1 200	„
8. 1-ső festő segéd	600	„
9. 2-ik „ „	352	„
10. Ügyelő	588	„
11. Ügyelő	588	„
12. Rendező (dráma)	1 680	„
13. „ (opera)	1 200	„
14. Sugó	504	„
15. „	403	„

16. Sugó	360	frt.
17. Gépész	1000	„
Összesen	<u>12190</u>	„

G. SZOLGA-SZEMÉLYZET.

Systemizált fizetés.

1. 12 Diszitő	3762	frt.
2. 2 szabó	678	„
3. 6 szolga	1424	„
4. 6 öltöztető	1080	„
5. 1 fodrász	600	„
6. 4 házi szolga	960	„
7. 1 statista vezető	240	„
8. 1 világító	752	„
9. 8 napidijas	2121	„
10. 2 jegykezelő	420	„
11. 16 jegyszedő	1920	„
Összesen:	<u>13,957</u>	„

2351-197
207.
207.

Ehez adván a tulsó oldalról a tisztviselők

fizetését	<u>12190</u>	„
---------------------	--------------	---

A tisztviselők és szolga személyzet fizetése összesen 26,147 frt

H.

A szavaló darabok tantiémje megszüntetik, és a tantiéme helyébe a darabok, melyekről remélhetni, hogy magokat fentartják, fogadtatnak el, és ezeknek ára 18, 20—25 aranyig van megengedve. Ezeknek száma évenként legfeljebb 6-ra van engedve. A megvett szindarabnak csak a vett egy példánya a színházé, s a szerző szabadon adhat el akármennyi példányt.

A régi darabok közül 10—15 darab, melyekről azt remélhetni, hogy fentartják magokat, váltassanak be alku szerint, fizetessenek 20—30 aranyon, úgy, hogy ezektől se járjon többé tantiéme.

Szabadságában áll az intendánsnak különös jó új szavalási darabért a szabott árnál többet is dni, da akkor annál kevesebb darab leendő veendő. Az operákra nézve honi szerzőink megtartják a szokásos tantiémet.

A magyar akademia kéressék fel, hogy az igazgatáshoz be-
küldő t szindarabokat megbírálni kegyeskedjék, ezek közül csak

azok fogván adatni, melyek az akadémiának helyeslését elnyerték, és azon felül a színészeti vizsgát is megállották.

Különös esetekben az intendánsnak szabadságában áll a szerződött tagoknak fellépti díjt is utalványozni, de mindig szem előtt tartva a pénztár állapotát. Idegen művészek fellépti díjai ide nem értetnek.

A személyzet eddig különösen azért nem bírta kellő költségeit fődözni a járandó fizetésével, mert az uzorának rémitő áldozatokat hozni volt kénytelen. Ez okból azon üdvös szabály lépjen határozottan életbe, hogy legalább az első 5 évben, évenként 5000 frt tétessék le egy különösen e célra alakítandó kölcsönpénztárba, melyből a színháznak bármely tagja évi járandóságához mérve — de 100 frtnál soha többet — 5-ös kamatra oly váltóra felvehet, melyet oly két más tag is aláír, kik évi fizetésüknél fogva elegendő biztosítást nyújthatnak. A kölcsön rendszeren csak 3 óra adatik, mely időnek leforgása után, a körülállásokhoz képest megújítható.

A jól rendezett kezelésnek lelke a személyzet fizetésének systemizációja ott, hol azt bevezetni lehet; ennek pedig alapja ez: hogy legyen kevés személyzet, de jó, és ez legyen jól fizetve. Azon igen kedvezőnek látszó elv: Miért fizessek N-nek 1000 frtot, mikor azon az áron kettőt kapok? — rossz elv. Mert először: a kettő nem éri fel amannak művészi tehetségét és becsét, és másodsor: mert ez elv által növekedvén a kontár művészek száma, súlyyod a művészet.

Következtessük tehát itt az összes színházi személyzetnek systemizált fizetési összegeit:

A. Dráma (szavaló) személyzet	43000	frt
B. Opera (systemizált 19,500 frt, nem systemizált 46000 frt)	65500	„
C. Énekar	19000	„
D. Zenekar	28000	„
E. Ballet	12000	„
F. Tisztviselők	12190	„
G. Szolgaszemélyzet	13957	„

Összeg: 193,647 frt

S itt hagyjuk következni most az egész évi Bilance-ot, melyben a színház költségeihez számítandó többi rovatok, ugymint

szerzők díja, vendégszereplések, ruhatári, diszitményi stb. költségek az 186³/₄-ik évi kimutatáshoz közelítőleg soroltattak fel; e helyen különösen felállítván azon elvet, hogy: Kivéven a személyzet fizetését, és a kamatok és adósságok törlesztésére kitett summákat, az intendáns minden egyéb rovatot, szükség szerint megváltoztathatja annyiban, a mennyiben esetlegesen az egyik rovatra többet költeni kénytelenítették, annyiban a többi rovatokban a túlkidást takarítsa meg.

Balance.

Bevétel:

1. Ő Felségének segélye	50000	frt.
2. Országos alapítványnak kamatja	16000	„
3. Gróf Károlyi György kezelése alatti segélyalap	10000	„
4. A legközelebbi év bérletösszege :		
a) Páholybérlet	47467	frt.
b) Cassinoerkély	4200	„
c) Erkélyszékek	110	„
d) földszinti zártszék	3785	„
e) földszinti bemenet	773	„
		56335 „
5. Napi brutto jövedelem	100000	„
6. Kisebb haszonbérlet	420	„
7. Mindenféle jótékony előadások jövedelmei, és ideiglenesen a takarékpénztárba tett pénz- zek százaléka	5000	„
	<u>Összesen :</u>	<u>237755</u> <u>frt.</u>

K i a d á s :

1. Az A. B. C. D. E. F. G. alatt felsorolt személyzet összes fizetése :	193,647	frt.
2. Kamatok	4800	„
3. Adósságtörlesztés	10,000	„
4. Adó	2000	„
5. H. Szerzők darabjainak beváltása	1000	„
6. Régibb darabok beváltása	1620	„
7. Operák tantiéme	2000	„
8. I. Színházi kölcsönpénztár	5000	„
9. Vendégdíjak	3000	„
10. Könyv- és kótatár	5000	„
11. Ruhatár	10,000	„
12. Diszitmény	6000	„
13. Gépezetek	3000	„
14. Házfentartás	1000	„
15. Napi költség	14,000	„
16. Szereplő kardalnokok napi fellépti díjai	1500	„
17. Tűzifa és Coaks	1000	„
18. Világítás	12,000	„
19. Az intendans és pénztári igazgató tiszteletdíja a bérlet és napi jövedelem bruttóját csak 100,000 frtra száma, ebből 4% az intendáns, 2% a pénztári igazgatónak	6000	„
	<u>Összesen</u>	282567
	A bevétel összege :	237755
	<u>Hiány</u>	44812

Való, hogy e Bilancze 44812 frt deficitet mutat ki, azonban ha a színház helyes kezelési rendszerét taglaljuk, akkor nem azt kell fellemlíteni, hogy mi és mennyi kellett a színháznak jelenleg, anyagi és szellemi tespedő állapotának fentartására, hanem fel kell számítani, hogy mire, s mennyire van szükség, ha a színházat valódi művészi magasztosságra emelni akarjuk. Csak ily minden illusió nélkül őszintén kitett számok után világlik ki a valóság és csak is így leend tisztán, és világos számokba foglalva azon soha többé feljebb nem emelkedő összeg, mely arra szükséges, hogy a nemzeti színház két színházat, t. i. dráma és operaszínházat valódi művészi tökéletességben képviseljen.

Ha tehát felséges Uruunk Királyunk által az országgyűlésének további rendelkezéseig legkegyelmesebben rendelt évenkénti 50,000 frt segélypénze újabb 50,000 frttal évenkénti 100,000 frtra kiegészítették oly formán, hogy a régi országos 16,000 frt segély és Gróf Károlyi György ő Excellentiája külön kezelése alatt álló 10,000 frt segélypénzek a 100,000 frtba belé nem tudva, az évenkénti subventió soha meg nem változtatható 126,000 frtra végképen elhatározhatnák, és ezen kis munkálatnak alapelvei hiven követtetnek — nincsen ok arra, hogy (fentartva lévén a színházhoz csatolt tanoda is és különösen ha még a nemzeti conservatorium állíthatnák fel) a nemzeti színház oly nagyszerű művészi fokozatra ne emelkedjék, hogy Európának bármelyik nagyobbrendű színházával a versenyt meg ne állhassa.

És így, befejezván e kis munkálatnak 3 ágazatát, csak az volna még felemlítendő, hogy ez ne tekintessék egyébnek, mint szerényen fogalmazott vázlatnak, mely minden részletében fejlet-
tebb kidolgozást vesz igénybe.

Utószó.

Igen meglehet, sőt valószínű is, hogy a **H** betű alatti rovat által, azzal fogok vádoltatni : hogy a nemzeti irodalmat fejlődésében gátolni akarom ! Azonban ez nékem korántsem czélom. Bölcsen tudom én azt, hogy egy jó drámát vajmi nehéz — igen nehéz költőileg kidolgozni és mintegy magasztos munkát költői nagyszerű emlékül kiállítani ; azt sem tagadom, hogy ily nagyszerű munkának roppant nagy is a becse ; — de ha tudom ezt, akkor viszont meg azt is tudom ám : hogy rossz darabokat tentiemmel jutalmazni, annyi : mint az irodalom fejlődését mindinkább gyökerében megrontani, s így magából értetődik, hogy a **H** betű alatti rovat csak azon mindennapi épen nem valami különös becsesel bíró darabokról szól, s hogy ha valamely kitűnő darab, akár dráma, akár vígjáték nyujtatnék be — hogy arra természetesen különös figyelemmel kellessen lenni, s hogy az ilyenre nézve, akár megvételére, akár tentiemre a költővel méltányosan alkudozni, és abban megállapodni kellessen ; mit a költő e kettő közül (vétél vagy tentieme) választ.

